

EXAMENSARBETE

Våren 2007

Lärarytbildningen

Hur gör läraren när eleven far illa?

- En undersökning om hur lärare agerar eller bör agera när barn misshandlas och kränks, fysiskt eller psykiskt

Författare

Marie Nilsson

Handledare

Pella Sahlin

www.hkr.se

Hur gör läraren när eleven far illa?

- En undersökning om hur lärare agerar eller bör agera när barn misshandlas och kränks, fysiskt eller psykiskt

Marie Nilsson

Abstract

Syftet med arbetet är att få klarhet i hur lärare tänker om sina skyldigheter när de får vetskap om att ett barn blir barn misshandlat och kränkt, fysiskt eller psykiskt. Arbetet ska bidra till större kunskap om hur, eller när läraren agerar. I undersökningen ingår intervjuer med lärare och socialsekreterare och svaren visar att olika tolkningar av regelverket, tillsammans med otillräcklig kunskap, kan göra att barnets bästa blir åsidosatt.

Barnmisshandel kan definieras på många olika sätt men tydliga tecken en lärare bör vara uppmärksam på är om barnet exempelvis missköter skolarbetet. Av den här undersökningen framgår det vilka skyldigheter personal har både i skolan, och utanför, och hur olika personalkategorier agerar som praxis. Det framgår även vilket tillvägagångssätt man bör använda sig av. Undersökningen visar att regler följs då det gäller likabehandlingsplaner och lokala handlingsplaner på skolorna och att det finns en tydlig koppling i samarbetet mellan skola och socialförvaltning. Det är alltid rektorn som ytterst bär ansvar för att eventuella anmälningar görs, även om det är lärarens skyldighet att informera.

Ämnesord: Barnmisshandel, mobbning, kränkande behandling, skola, likabehandlingsplaner, handlingsplaner, anmälningsplikt, psykosociala faktorer.

Innehållsförteckning

1. Inledning	sid. 7
1.1 Bakgrund	sid. 7
2 Syfte och problemformulering	sid. 8
3. Metod	sid. 9
4. Forskningsbakgrund	sid. 10
4.1 Psykosociala faktorer	sid. 11
4.2 Olika definitioner om barns beteenden	sid. 14
4.3 Likabehandlingsplan och handlingsplan	sid. 17
5. Empiri	sid. 18
5.1 Intervjuer med lärarna.....	sid. 19
5.2 Intervjuer med socialsekreterarna	sid. 22
6. Diskussion	sid. 24

Källförteckning

Bilagor

1. Inledning

Anmälningar om misshandlade barn har ökat, enligt undersökningar som gjordes mellan åren 1990 och 1997, men publicerades för två år sedan, av Brottsförebyggande rådet och är baserat på antalet polisanmälningar. Det är socialtjänsten och förskolan som står för den största ökningen. Det är allt fler som förstår att det är grovt brottsligt att slå barn, men trots att benägenheten att anmäla barnmisshandel har ökat så är det fortfarande bara en liten procent av alla fall som kommer upp i dagsljuset. Vårt gemensamma mål som samhällsmedborgare bör vara att lindra konsekvenserna för de utsatta barnen. (Brottsförebyggande rådet, 2005)

Hur vet man att ett barn far illa, det är ju inte bara fysisk misshandel och synliga yttre tecken som man bör vara uppmärksam på. Psykisk misshandel, som kan visa sig genom magont, huvudvärk eller koncentrationssvårigheter är också viktiga delar att uppmärksamma.

1.1 Bakgrund

Genom mitt tidigare arbete som timvikarie i den obligatoriska skolan, och mina erfarenheter från den verksamhetsförlagda utbildningen i lärarutbildningen, har jag sett att det finns ganska många barn på skolorna som inte mår bra. Med detta menar jag barn som exempelvis misshandlas psykiskt eller fysiskt av vuxna. Det här borde påverka barnens lärande och jag har då funderat på vilka regler som styr lärarens agerande och hur lärare tänker kring problematiken med utsatta barn.

Numera vet hjärnforskarna vad många pedagoger förstått intuitivt glädje och skratt banar väg för inläring. Man har nämligen upptäckt att positiva känslor ger upphov till speciella kemiska processer i hjärnan: produktion av hormoner som underlättar inläring. (Ladberg, 2000 s.30)

Ju mer jag har varit ute bland barnen desto mer har mina funderingar vuxit, och därför har jag valt att undersöka om lärarna gör vad som skall göras och hur de tänker när problemen uppstår. När jag tidigare ställt frågor kring det här, till lärare som jag har arbetat tillsammans med, har jag upplevt att de svar lärarna ger är svävande och osäkra. Från egen erfarenhet vet jag att det finns lärare som menar att det är andra som kan den här frågan bättre och därför bör ta hand om dessa problem. Men någon måste ju se och agera och om problemen har sitt ursprung i hemmiljön, vem skall då ta ansvar om inte läraren i skolan? Vi har ju som lärare skyldigheter och om inte alla lärare tar det på största allvar, när de får veta att ett barn på något sätt far illa, så kan riktigt illa för barnet.

Utgångspunkten för all undervisning, anser jag, bör vara att alla barn ska må bra och få en bra start i livet med goda kunskaper när de går ut den obligatoriska skolan. Om lärare skall kunna ge barn den bästa starten måste alla som jobbar med barn engagera sig och verkligen göra sitt yttersta. Barns inlärningsmöjligheter störs när de ideligen har tankarna på andra håll än där de skall vara. Barn som far illa har kanske koncentrationssvårigheter, sömnsvårigheter och kanske till och med råkar i bråk med andra elever i skolan, eller står utanför gemenskapen med de andra eleverna. Läraren måste då kunna se att allt inte står rätt till och göra vad hon kan för att förbättra situationen. När jag är i skolan och pratar med lärare upplever jag det som om de avvaktar någon form av otvetydiga bevis innan de går vidare till sin chef. Problemen diskuteras mellan lärare men kommer oftast inte längre förrän de är säkra på att något har hänt, troligtvis beror detta på en osäkerhet bland lärare om när eller hur man går vidare, men då kan det kanske vara för sent.

2. Syfte och problemformulering

Styrdokumentet reglerar hur lärare skall agera men min undersökning fokuserar på de tolkningsmöjligheter den enskilde läraren har. Min frågeställning blir därför hur lärare tänker kring detta? Vad anser läraren att hon kan göra för att hjälpa barn som mår dåligt? Hur, och när, menar läraren att man skall agera vid misstanke om att ett barn mår dåligt? Vet lärare vem tar ansvar vid en eventuell anmälan, och vem som har anmälningsplikt? Vad händer efter en eventuell anmälan? Vilken hjälp får barnen efter anmälan? Hur identifierar lärare problemet? För att inget onödigt ska behöva hända barnen bör vuxna reagera tidigare än vad som sker i dag och inte invänta bevis för att något har hänt innan anmälan sker.

Vad som initierar en lärares agerande är oftast ett avvikande beteende hos barnet, koncentrationssvårigheter, aggressivitet eller liknande, och för att få förståelse för barns olika beteenden, som kan vara avgörande för om en lärare lägger märke till missförhållanden, har jag även i min litteraturgenomgång ett avsnitt om barns beteenden.

3. Metod

Min undersökning baseras på semistrukturerade intervjuer med lärare för att få veta mer om hur lärare tänker om barn som far illa, och hur de på bästa sätt kan hjälpa dessa barn. Med semistrukturerad intervju finns en färdig lista på de ämnen som behandlas i intervjuerna men även en möjlighet att vara inställd på flexibilitet och därigenom låta den intervjuade utveckla och tala mer utförligt om intervjuämnet. (Denscombe, 2000)

Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att man kan vara flexibel vid insamlingen av data. Det går också att möjliggöra en undersökningsriktning som kan utvecklas och förändras under intervjuens gång. Intervjuaren får direktkontakt och det går i viss mån att bedöma relevans för undersökningen under arbetets gång. Eftersom intervjuer är inbokade på lämplig tid och på lämplig plats blir oftast också svarsfrekvensen högre. Intervjuaren kan få värdefull insikt och djupgående information i informantens kunskaper (Denscombe, 2000).

Jag har valt att göra fyra olika personliga intervjuer vid fyra olika tillfällen. Fördelarna med att göra intervjuerna på det sättet är att det är lättare att planera intervjutid och fokusera på en person åt gången. Nackdelarna med intervjuer är att de är väldigt tidskrävande eftersom de skall analyseras efter att alla data är insamlade. I det här fallet valde jag att göra bandinspelningar av intervjuerna och då är det viktigt att det blir en ljudmässigt bra inspelning så att vissa ord inte faller bort och försvårar arbetet med transkriberingen efteråt.

Man måste även tänka på att ställa bandspelaren så den tar upp ljudet från både informant och intervjuare på ett bra sätt. För den här undersökningen var användandet av bandspelare bra även om det fanns en risk att bandspelaren skulle kunna hämma informanten så att det blev en konstlad situation (Denscombe, 2000).

Tre av intervjuerna är bandinspelade, vilket jag före intervjun hade fått tillstånd av respektive informant att få göra. En av intervjuerna kunde jag av tidsbrist inte utföra annat än via telefon, men jag har antecknade noga för att kunna analysera intervjun efteråt. Samtliga intervjuer har i tid tagit mellan 45 minuter och upp till en timme. Bandupptagningarna av intervjuerna har sedan transkriberats för att sammanställas och analyseras.

Den metod jag har använt mig av är kvalitativa intervjuer där jag transkriberat all insamlad information och därefter analyserat. Jag valde den här metoden eftersom jag kunde använda semistrukturerade intervjuer som baseras på färdigskrivna frågor som båda parter kan utveckla under intervjuens gång (Denscombe, 2000).

4. Forskningsbakgrund

Följande text inleds med styrdokumentet för skolans verksamhet och vad som reglerar lärares anmälningsskyldighet, därefter följer ett avsnitt om forskning kring barns beteenden, och familjens betydelse eftersom det kan vara svårt för läraren att tyda vilka beteenden som indikerar att barnet far illa. Vidare belyses vilka andra skyldigheter lärare har, men också att andra vuxna i skolan har ansvar. Avslutningsvis följer ett stycke om hur socialtjänst och skola kan hjälpa utsatta barn.

I de styrdokument, och andra texter, som reglerar lärarens skyldigheter finns det tydligt angivet vad som gäller vid misstanke om att ett barn far illa, men frågan är om det finns utrymme för tolkningar hos den enskilde läraren? Detta gäller texter som till exempel likabehandlingsplaner eller Skollagen, vilka man bör sätta sig in i som lärare även om rektor har det yttersta ansvaret för genomförandet, och naturligtvis FN:s barnkonvention

Enligt FN:s barnkonvention ska barns skolgång syfta till att bli förberedande för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle. Barnen ska förberedas för att få ett liv med förståelse, tolerans, fred och jämlikhet (Barnombudsmannen, 2003). Det finns anvisningar i *Lärares yrkesetik* om att lärare förbinder sig att påtala och engagera sig mot sådana utvecklingstendenser och handlingar i skola och samhälle som kan skada eleverna (Läraryrkesförbundet, 2002). Vidare framgår det att lärare ska arbeta på ett sådant sätt att barn inte utsätts för kränkningar, mobbning eller att de på annat sätt utsätts kan tillfogas skador. Lärare måste också värna om barns personliga integritet och visa respekt för deras person (a.a.).

Som nämnts i inledningen är syftet med detta arbete att undersöka hur lärare tänker om de regler som styr lärares agerande när de får misstanke om psykisk och fysisk misshandel eller annan kränkning eftersom detta kan påverka barns lärande i skolan. Skolans betydelse är visserligen stor men det är familjen som förhindrar eller medverkar till ett prosocialt beteende.

Föräldrarna lär till exempel sina barn att bli osjälviska och generösa genom att ge dem mycket beröm. Barn gör som de ser att de vuxna gör och reagerar negativt på egoism och motvilja. Barn kan tåla konfrontationer med sina föräldrar och sina syskon, bara de vet att det är övergående och inte långvarigt. (Raundalen, 1997)

Misshandlade barn kan uppvisa beteendestörningar, sociala störningar samt andra psykiska störningar, och kan vara rädda, deprimerade, aggressiva, utåtagerande eller väldigt aktiva. Men det kan även visa sig som psykosomatiska beteenden med huvudvärk, magont, sömnlöshet eller dålig aptit. (Brottsförebyggande rådet, 2005)

4.1 Psykosociala faktorer

Det första en lärare behöver göra är att identifiera problemet när hon mistsänker att något är fel. Hur kan man veta att ett barn far illa? En del barn verkar klara svåra psykologiska och sociala förhållanden utan att få ett avvikande beteendemönster och kallas därför oftast för ”osårbara” eller ”maskrosbarn” (Borge, 2005). De kallas så för att de liknas vid maskrosen som har livskraft även vid svåra förhållanden. ”Maskrosbarn” är ett populärvetenskapligt namn på barn som inte utvecklar de negativa konsekvenserna av en besvärlig uppväxt. Mer vetenskapligt kan man säga att ”maskrosbarn” är riskbarn som använder sina mycket speciella egenskaper för att klara sin miljö. Det kan till exempel vara att barnet tar ett ansvar i hemmet som barn normalt inte har ansvar för. Då det till exempel förekommer fysisk eller psykisk misshandel kan barnet ta hand om sina syskon och skydda dem. Dessa beskyddande egenskaper varierar eftersom det inte handlar om att ha någon särskild ”maskrosegenskap” som fungerar som ett mirakelmedel i stället uppnås, genom en unik samverkan mellan barnets individuella egenskaper och miljöns egenskaper, så kallad resiliens. Begreppet resiliens förklarar Borge som en god psykosocial funktion hos barn trots barnets upplevelse av risk (Borge, 2005 s. 9). Dessa barn är alltså svårare att identifiera som utsatta barn eftersom barnets beteende inte tydligt indikerar ett hjälpbehov.

I Bunkholdt (1995) presenteras tre olika studier där gemensamma egenskaper hos ”maskrosbarn”, och de förhållanden som förknippar dem med varandra. ”Maskrosbarnens” personliga egenskaper är en positiv jaguppfattning och att de klarar att anpassa sig efter olika miljöer. Deras familjeförhållanden kan innebära en bra relation till föräldrarna men barnen kan även

utnyttja relationen för att få uppmärksamhet och omtanke i sin utveckling till någon annan som finns i barnets närhet. Denne någon kan vara en lärare, släkting eller granne. För att hjälpa de här barnen att hantera och kontrollera olika viktiga delar av sitt liv gäller det att se till att de får möjlighet att utveckla olika strategier. Ju mer man belastar barnet desto mer strategier för överlevnad tvingas barnet att utveckla. För barnet blir det svårt att få kraft om det hela tiden stöter på problem inom sina många livsområden. Sådana barn behöver ha positiva erfarenheter som kompensation för dåliga erfarenheter, det kan t ex vara en idrott som barnet är duktig på. Det är därför viktigt att lärare, föräldrar och andra vuxna är uppmärksamma på barnet som har de här personliga egenskaperna. Barnen har tvingats att utveckla olika strategier för att klara sig undan svåra förhållanden, de behöver därför ha begränsade möjligheter att stöta på så många svårigheter. Man ska istället uppmuntra barnet i det som det är bra på. Det är också viktigt att vuxna tar reda på så mycket som möjligt om just det barnet som man upplever har de här personliga egenskaperna och samtidigt uppmärksammar övriga som arbetar med barnet. Bunkholdt (1995) redovisar en omfattande undersökning, gjord av Werner & Smith, där man räknade med att ca tio % barn av en ”högriskgrupp” utgjorde sådana maskrosbarn. Nio av tio barn var alltså märkta av sina livsvillkor i undersökningen (Bunkholdt, 1995).

För att få en tydligare bild av allt som påverkar psykosocialt måste man även se på hur det ser ut kring barnet, familjebilden är förstås viktig men även lärarnas situation. Detta kan märkas i de rollförväntningar som pedagogen kan ha. Rollförväntningar som kan vara otydliga, det kan bli individuella rollkonflikter på grund av att rollförväntningarna är för stort tilltagna eller att de är oförenliga. För en lärare kan det kännas som att sitta på två stolar och många lärare känner sig idag utbrända, orsakerna kan vara oförenligheter mellan samhällskrav och den krassa verkligheten i skolan eftersom läraren har ansvar för kursplanens genomförande (Maltèn, 1998).

Vi försätts dagligen i valsituationer utan att märka det. I allmänhet klarar vi dem, men när vi är stressade, uttröttade eller på annat sätt har nedsatt motståndskraft, psykiskt eller fysiskt, kan det vara svårt att ta ställning. (Maltèn, 1998, sid.162).

I första hand är det föräldrars ansvar att barn har det bra och därefter skolan men även socialsekreterare arbetar för att barn och ungdomar ska kunna växa upp i en lugn och trygg miljö med bra förhållanden. Om barn inte har det bra så ska sociala myndigheter kunna stå till förfogande med hjälp som exempelvis skydd och stöd. När sociala myndigheter får en

anmälan om att ett barn far illa startas det en utredning för att se vilken form av hjälp barnet och dess familj behöver. Polisen kopplas in för utredning om man misstänker barnmisshandel. De pratar under utredningen med barnet, föräldrarna och skolpersonal. Det är vanligast att det är män som utsätter barn för misshandel men det förekommer även bland kvinnor (Bris, 2005).

Barns kamratrelationer är också betydelsefulla. Ett barn som är skräckslaget för de andra barnen kan koncentrera sig på att till varje pris komma undan på alla raster genom att till exempel sitta på toaletten eller att försöka göra sig osynlig för att inte reta upp sina plågoandar. Ett annat sätt kan vara att få de andra barnen att skratta genom att ”spela pajas” och på så sätt undvika att reta upp sina plågoandar. Det kan vara sådana här saker som upptar koncentrationen hos det rädda barnet och inte det problemet som läraren tror att det är och försöker reda ut. ”Rädsla är en reaktion på hot, och orsakar produktion av helt andra hormoner än glädjen gör” (Ladberg, 2000, sid. 31).

Det rädda barnet kan upplevas som okoncentrerat i skolan, men är i själva verket djupt koncentrerat fast på fel saker, istället för att vara koncentrerat på till exempel svenska så försöker det rädda barnet tänka ut sin överlevnad inför nästkommande rast. Oro och sorg kan också försvåra inläringen för ett barn. Barnets eget liv kan utifrån verka lugnt men barnet kan till exempel känna oro för en annan familjemedlem som kanske inte finns hemma, och befinner sig på sjukhus. Sorg kan ta psykisk energi och försvåra inläringen för barnet (Ladberg, 2000).

En pusselbit när vi försöker förstå förhållandet mellan känslor och inläring är bilden av ‘hjärnans tre system’. Hjärnan förefaller ha tre olika system som förhåller sig till olika känslor, tankar och inläring. Dessa tre kallas hjärnstammen, limbiska systemet och hjärnbarken eller cortex. (Ladberg, 2000, sid. 32).

Hjärnbarken, eller cortex, hanterar känslor som är styrande för vårt förnuft och vår logik, exempelvis bedömningar, slutsatser och medvetna beslut. Här sker också mycket av inläringen det vill säga sådant barnet kan lära sig genom undervisning. (Ladberg, 2000). Ladberg menar att man kan formulera några nödvändigheter för varje elev utifrån hjärnans sätt att fungera. Personlig motivation, känslan av att vara omtyckt och tron på att kunna lyckas är nödvändiga förutsättningar för att inläring skall ske.

4.2 Olika definitioner av barns beteenden

För att kunna avgöra om ett barn far illa är det viktigt att alla vuxna, och särskilt lärare, är observanta på barn som visar avvikande beteenden, som exempelvis håglöshet, dålig aptit, trötthet, aggressivitet eller frånvaro. Man ska även vara observant på om ett barn har synliga märken för både psykisk och fysisk misshandel är oerhört viktiga att definiera och måste tas på största allvar (Bris, 2005).

I FN:s barnkonvention står det att alla konventionsstater ska vidta åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot fysisk och psykisk misshandel, vanvård och försummande behandling. Detta gäller var barnet än befinner sig, i hemmet, under fritiden eller skolan. Därför ska alla vuxna vara medvetna om olika beskrivningar på beteenden som gör att man kan avgöra om ett barn far illa på ett eller annat sätt och ta det på största allvar (FN:s barnkonvention, 2003).

Vad som gör att någon utövar barnmisshandel är med säkerhet svårt att bedöma, det kan till exempel utlösas i krissituationer, men det är inte tillåtet i Sverige att använda våld i uppfostringssyfte och i Sverige förbjöds äga i skolan 1952 och helt 1979 (Brottsförebyggande rådet, 2005).

Många har en uppfattning om att barnuppfostran är av betydelse för hur man blir som vuxen, om man till exempel blir aggressiv eller inte. Våld uppstår på många sätt och kan tolkas olika. Det är en fråga om makt. Tanken att aggressivt och våldsamt beteende belönas med makt och dominans har också lyfts fram av forskare. Genom sitt uppträdande legitimerar föräldrar sitt aggressiva beteende som standardlösning, när annat straff inte räcker som en lösning (Raundalen, 1997).

En långtidsstudie av Raundalen (1997) visar att när föräldrar ger stränga straff, är aggressiva eller i konflikt med varandra, så påverkar det barnen negativt. Det går att genom professionell hjälp genom samtal få ett positivare klimat. Det har visat att anknytningen till mamman är särskilt viktig för barnets beteende gentemot kamrater och andra främmande personer i dess omgivning framförallt i skolåldern.

I en annan studie som behandlar skilsmässor och aggressioner (Raundalen, 1997), belyses konsekvenserna av detta i barns reaktioner. Undersökningen har visat att barnen var upprörda och uppträdde med ett stört beteende och med emotionella aggressioner både fysiskt och verbalt. Enligt Raundalen finns det fler studier som stödjer tolkningen om skilsmässoforskarens slutsatser om att emotionella störningar kan uppstå under konflikt mellan föräldrarna flera år innan det blir skilsmässa. Av skilsmässoforskarens slutsatser har Raundalen fått uppfattningen att aggressivitet ligger i konfliktfyllda skilsmässor. I de fall där barnen upplevt en någorlunda fredlig skilsmässa var barnen inte så aggressiva. Författaren beskriver även i boken (a.a.) om skilsmässoforskarens slutsatser att barn i familjer med olösta familjekonflikter får ett mer negativt beteende än barn får av själva skilsmässan. Om en konflikt mellan föräldrarna är så stark att den leder till skilsmässa, kan det vara så att barnen ofta hamnar i en väldigt svår situation och det kan utlösa aggressioner. Man kan aldrig låta det vara avgörande om föräldrarnas konflikt slutar i skilsmässa eller inte för hur aggressivt eller asocialt barnet blir. Mycket beror även på före, efter och under familjekonflikten. (Raundalen, 1997)

Raundalen (1997) påvisar att aggressiva beteenden överförs från generation till generation, om en förälder slår sitt barn och uppvisar aggressiva beteenden finns det starka grunder för att barnet kommer att behandla sitt eget barn på samma sätt. Genom att hjälpa med professionell kunskap går det att bryta en sådan ond cirkel. Tidigare har det funnits uppfattningar om när en person är våldsam så är något fel på den personen. Efter hand har man genom forskning börjat analysera detta, och problemens upprinnelse, för att kunna förstå den människans vrede och aggression. Genom dessa undersökningar har det framkommit att ursprunget oftast finns i en våldsam barndomsmiljö. (Raundalen, 1997)

För misshandlade barn kan konsekvenserna bli mycket besvärliga för deras utveckling, och det kan underminera deras möjligheter att bli mogna och harmoniska som vuxna. De barn som varit utsatta riskerar att som vuxna själva bli de som misshandlar eller blir offer för misshandel (Brottsförebyggande rådet, 2000). Utsatta barn kan bli ledsna eller arga och reagera genom att låta det gå ut över andra, men det kan också vara så att barn behåller allt för sig själva och inte berättar, eller visar något. Det kan för det utsatta barnet kännas ganska klivet om det är någon nära som misshandlar dem eftersom det kan vara svårt att både tycka om och inte tycka om. Barn är lojala mot sina föräldrar i hög utsträckning, men man ska alltid komma ihåg att man aldrig kan belasta barnet (Bris, 2005).

Barn behöver många saker för att må bra och utvecklas. Det finns olika behovsområden för barn till exempel hälsa, utbildning, fritid, identitet, självkänsla, familj, sociala relationer samt känslö- och beteendemässig utveckling. För att identifiera barns behov har skolor i stor utsträckning börjat använda sig av ett engelskt projekt som socialstyrelsen har anpassat till svenska förhållanden, i samarbete med olika kommuner som haft det som projekt. Projektet kallas "Barns Behov I Centrum" (BBIC) och detta är ett samarbete mellan skolan och socialtjänsten för att bättre svara mot barns behov. Skolan och fritidsverksamheten är viktiga speciellt när barnets behov inte bara är inlärningsrelaterade. Barnets behov sätts i relation till vilken förmåga föräldrarna har och till den omgivande miljön.

I avsnittet ovan har redovisats olika teorier om barns beteenden, eftersom det inte alltid finns synliga tecken på om ett barn av någon anledning far illa. Det finns dokumenterat vilka skyldigheter läraren och skolan har, samt vad man ska uppmärksamma hos barnen i deras beteende. Genom likabehandlingsplaner och lokala handlingsplaner vet man också hur man som lärare eller skolchef ska gå till väga vid eventuell anmälan. Det är viktigt för barns skolgång och framtida sociala samhällsställning att både skolan och socialsekreterare fullgör sina skyldigheter gentemot barnen, så att de kan må bra och utvecklas.

Lärare och andra vuxna bör vara medvetna om att det inte alltid är synliga märken som visar att ett barn far illa. Alla konventionsstater, som undertecknat FN:s barnkonvention, ska vidta åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet var det än befinner sig. Skyddsåtgärderna bör på ett lämpligt sätt innehålla effektiva program som ger barnen stöduppföljning (FN:s barnkonvention, 2003).

Det är inte tillåtet i Sverige att använda våld i uppfostringsyfte. (Brottsförebyggande rådet, 2005) Skälen till detta är flera men Raundalen menar med bestämdhet att det finns en stark täckning i forskningen om att aggressiva beteenden överförs från generation till generation. Genom professionell kunskap går det att bryta en sådan ond cirkel. (Raundalen, 1997)

4.3 Likabehandlingsplaner och handlingsplaner

I följande avsnitt redogörs först för likabehandlingsplaner, utifrån Barn- och elevombudets rekommendationer, och därefter kort om de handlingsplaner som ska vara lokalt utformade och finnas på varje skola. Dessa planer styr lärares ansvar och hur övrig personal skall agera när det finns misstanke om att ett barn far illa.

Likabehandlingsplanen ska innehålla anvisningar för hur skolans personal ska arbeta för att förebygga diskrimineringar och kränkningar. Den ska planeras och skrivas så att den finns tillgänglig för eleverna och elevombudet, som kan begära att få se den och då ska skolan ha planen tillgänglig. Det är önskvärt att barnen får vara med om att utforma likabehandlingsplanen, men den är ytterst rektors ansvar. Om ett barn känner sig kränkt, det kan vara hot, våld, elaka sms på mobiltelefonen, utfrysning eller annat, så kan barnet vända sig till lärare eller rektor men också till barn- och elevombudsmannen. Det kan vara svårt att veta om det är en kränkning eller inte men skolans personal måste ta allt på allvar och hjälpa till så mycket de kan. Har inte skolans personal gjort vad de kunnat kan barnet begära skadestånd genom Barn- och elevombuds-mannen. (Barn- och elevombudet, 2006)

Skolorna har lokala handlingsplaner för hur lärare ska agera om de misstänker eller känner oro för att ett barn far illa, det kan gälla hemförhållanden men även oro över barnets eget beteende. De handlingsplaner, från de skolor där jag genomfört intervjuer, har samma grundinställningar.

Socialtjänstlagen säger att vid oro för att ett barn far illa ska en anmälan ske så att en utredning kan göras. Personalen har skyldighet att kalla föräldrarna till ett möte för att meddela dem sin oro och förklara att en anmälan kommer att göras. De ska även berätta för föräldrarna vad det innebär att en anmälan görs. När personal på skola, eller barnomsorg, ska göra en anmälan till de sociala myndigheterna, ska rektorn vara med som ansvarig och stöd i beslutet. Efter en lagstadgad tid på maximalt fyra månader ska sociala myndigheter komma fram till vilken form av hjälp och stöd familjen behöver (Socialstyrelsen, 2002).

Enligt socialtjänstlagen har skolpersonal skyldighet att anmäla om de misstänker att ett barn på något sätt far illa. Det finns en grupp inom socialtjänsten som riktar sig mot barn, ungdom

och familj, där det görs insatser och utredningar efter de behov som finns. Arbetet sker ofta i samverkan med skolan (Socialtjänstlagen, 2006). En lärare har åtagit sig ett samhällsuppdrag vilket innebär ansvar för barnens grundläggande utbildning och fostran. Läraren skall se till att barnens skolsituation är tillfredställande och att de lär sig enligt kursplanerna. Dessutom ingår det i lärarens uppdrag att skydda barnen mot kränkningar, trakasserier och mobbning. Detta innebär även att ingripa mot kollegor och föräldrar om läraren ser att ett barn inte blir behandlat på rätt sätt, och att vid behov anlita sakkunnig hjälp (Utbildningsdepartementet, 1998).

I ovanstående text beskrivs likabehandlingsplaner och hur man ska agera då läraren tror att ett barn far illa, och hur man gör vid en eventuell anmälan. Det ska även på skolorna finnas en lokal handlingsplan för lärare som reglerar hur de skall agera om de misstänker eller känner oro för att ett barn far illa. I texten beskrivs kortfattat anvisningar om hur anmälan går till och om lärares samhällsuppdrag.

5. Empiri

Den här undersökningen vill bidra till kunskaper som ger ökad förståelse för problematiken. Hur tänker lärare kring anmälningsplikt, och vad gör lärare och annan personal då de misstänker att ett barn av någon anledning far illa. Syftet är att undersöka hur lärare tänker kring problematiken, och hur de anser att de agerar, eller bör agera, vid misstanke om att ett barn på ett eller annat sätt far illa. För att tydliggöra samarbetet mellan socialförvaltning och skola, samt undersöka vilka skyldigheter gentemot barnet var och en har, eller uppfattar att de har, ingår även intervjuer med socialsekreterare i men undersökningen baseras i huvudsak på intervjuer med lärare

Den första intervjun var med en lärare på en liten skola i en klass med förskolebarn och upp till årskurs tre. Vi hade tillgång till ett enskilt rum där vi kunde stänga dörren och utföra intervjun ostört. De två andra intervjuerna gjordes med lärare på liknande sätt. En av intervjuerna gjordes per telefon med en informant som är lärare för åk 3-4. I undersökningen gjordes en intervju med en socialsekreterare som enbart hade tjänst på socialförvaltningen, och dessutom en intervju med en socialsekreterare som haft sin tjänst fördelad med hälften i skolan och andra hälften på socialförvaltningen. Intervjun utfördes på informantens kontor på

socialförvaltningen. Den här informanten valdes till undersökningen eftersom hon arbetade parallellt med skola och social myndighet.

Jag valde att göra mina intervjuer med en informant åt gången för att kunna koncentrera mig och fokusera enbart på den personen och hennes svar. Vid bearbetningen av intervjuerna framgick det stora likheter i svaren, jag har därför valt att göra en sammanställning av samtliga svar.

5.1 Intervjuerna med lärarna

Följande text handlar om hur lärarna har besvarat mina intervjufrågor, bilaga 1. Eftersom svaren i stort är liknande har jag valt att redovisa alla svar tillsammans i stället för att redovisa dem individuellt. Intervjuerna är gjorda med lärare som arbetar med barn i olika årskurser. Frågorna handlar om vad lärare gör för att stödja barnen när de misstänker att det finns problem, samt när och hur de går till väga vid en anmälan.

Den första frågan handlar om hur man som regel får kännedom om att ett barn har en utsatt hemmiljö, och enligt en av lärarna är det alltid det utsatta barnet som kommer och berättar om att det far illa på ett eller annat sätt. Om barnet ska berätta beror också på vilket förhållande barnet har till läraren. En annan av lärarna menar att det även kan vara så att det märks genom att barnet inte sköter sitt skolarbete på ett tillfredsställande sätt, eller att barnet verkar ledset och nedstämt. Lärarna menar att man då måste utreda om det finns misshälligheter i hemmet eller om det är något fel i skolan.

En av de intervjuade lärarna menade att läraren alltid måste reagera om ett barn till exempel kommer och säger att ”i lördags slog min pappa mig”, men även vara medveten om att barn ibland faktiskt kan överdramatisera. Samma lärare tycker också att man inte kan anmäla omedelbart utan att tala igen med barnet och tänka efter mer än en gång när de kommer och berättar. Vidare tycker hon att ”det kan ju faktiskt vara så att pappan bara har knuffat till barnet”, men hon är noga med att tala om för barnet att om det händer igen eller om barnet känner sig rädd eller orolig så vill hon att barnet ska återkomma så hon kan försöka hjälpa det.

I exemplet ovan kan kanske även pappan vara med vid samtalet eftersom han inte heller verkar må så bra. Läraren tycker att det är viktigt att agera på ett sådant sätt att barnet inte ska börja tycka illa om sin förälder. Skulle barnet komma vid upprepade tillfällen, läraren säger att hon har haft sådana fall, så kontaktas rektorn i första hand.

En annan lärare menar att man måste avvakta tills man har något konkret att utgå från, till exempel hur barnet agerar eller om det finns några synliga tecken. Hon tycker att man ska lyssna på barnet men inte ha för bråttom att ta upp det med någon annan eftersom det kan bli fel då. Däremot kan hon tänka sig att diskutera det med en kollega i arbetslaget. Alla lärarna är medvetna om att det är deras skyldighet att anmäla om de misstänker något och att de begår tjänstefel om de inte gör anmälan.

En lärare berättade också att hon ganska ofta är på föreläsningar där man pratar om barns utsatthet. Vidare säger läraren att alla har en skyldighet när det gäller att anmäla äga, som är en brottslig handling, skyldigheten med att anmäla anser hon jämförbar med att man faktiskt också måste anmäla om man ser en rattfylla, så hon tycker inte att anmälningskyldigheten i skolan är specifik för lärare. Samma lärare påpekar att alla inte tar det ansvaret eftersom det är en obekvämlig situation, men hon menar att man måste ta sitt ansvar för ”så är det ju också för oss tjänstemän”. Det är svåra beslut och man måste vara medveten om att man kanske måste vittna i en rättegång med uppslitande processer och förtvivlade människor, så hon tycker att det är viktigt att vara objektiv och aldrig ta parti för någon.

Om det exempelvis i samband med en idrottslektion visar sig att ett av barnen är fullt av blåmärken säger den ena läraren att hon direkt skulle fråga föräldrarna vad som har hänt. Men så säger hon även att det inte behöver vara så att barnet blivit misshandlat eftersom det finns barn som har väldigt lätt att få blåmärken, barnet kan till exempel ha svårt med balansen. Man får aldrig anklaga någon men man kan fråga vad som har hänt och då kan man se hur föräldern reagerar. Sen får man avvakta lite och se om händelsen upprepas. Det kan även vara så att det har hänt något under en lek på rasten, eller att någon kompis har orsakat blåmärkena, men då måste läraren också undersöka vad som hänt. En annan lärare menar att hon direkt i det läget tar upp frågan med skolsköterskan och rektorn, eftersom hon ser ganska allvarligt på situationen, men att hon naturligtvis alltid först pratar med barnet om det inträffade.

En annan av intervjufrågorna gällde hur länge lärare tycker att det är rimligt att vänta, när man misstänker övergrepp eller missförhållanden, innan man gör anmälan till myndigheterna, och svaret var att om man först talar med föräldrarna så kan det räcka med ett tillfälle och att det sedan blir bättre. Detta val kan även göra så att utvecklingen går åt motsatt håll vilket innebär att barnet blir ännu mer utsatt än det var från början. Är läraren osäker kan ett samtal med rektorn vara avgörande för om anmälan skall göras.

För att stötta barnen tyckte lärarna att man kan koppla in en kurator, eller skolsköterska, som barnet har förtroende för. Lärarnas åsikt är att det inte är deras uppgift att hantera sådana här saker eftersom de inte har rätt utbildning för det och därför inte kan det. Det finns andra som är utbildade och är bättre på att tala med barnen, men läraren skall naturligtvis lyssna på barnen. De vet ju varför läraren är i skolan men också varför kuratorn finns där, och barnen skiljer lite på det, menar de intervjuade lärarna. Lärare har ju inte alltid tid och plats att tala med barnen, men om barnen kommer och är ledsna på morgonen och så får ju läraren fundera på om det går att lösa då eller om det behövs andra samtal. Man behöver sådana situationer visa barnet uppmärksamhet, säga några ord till just det barnet, helst varje dag, visa öppenhet och värme. Det är också viktigt att låta barnet förstå att man tycker om det samt berömma vid minsta anledning.

Under intervjuerna påtalade lärarna hela tiden att man mår väldigt dåligt som lärare varje gång som något missförhållande uppdagas och läraren måste agera för att hjälpa barnet. Genom intervjuerna har det framgått att läraren mår som sämst då hon blir tvungen att medverka till att någon blir anmäld. Samtidigt säger de intervjuade lärarna att trots att man mår dåligt av det ändå måste ta sitt ansvar för barnets skull. En av lärarna tyckte att det var svårt att sluta tänka på detta även efter skoltid. Läraren funderade över om hon kunde ha gjort på annat sätt men också på vilka konsekvenser hennes handlande kunde ge.

De intervjuade menade att den vuxne klarar oftast sin föräldraroll bra men det finns perioder då den vuxne tillfälligt kanske inte klarar eller orkar med, och då har både vuxna och barn rätt till hjälp och stöd enligt lagen. Hos sociala myndigheter, familjerådgivning eller barn- och ungdomspsykiatri kan föräldrarna söka hjälp själva. Om personalen är orolig och vet att föräldrarna inte söker den hjälp de skulle behöva kan till exempel läraren tala med sina kolleger, eller ansvarig rektor, vara tydlig i föräldrakontakten eller ringa till en socialsekreterare för att ta reda på om en anmälan behöver göras eller inte. Praxis, enligt de

intervjuade lärarna i undersökningen, verkar vara att tala om för föräldrarna att en anmälan till socialtjänsten är till för att hjälpa familjen och inte för att göra dem illa. Det bästa, enligt de intervjuade lärarna, är att bestämma ett möte med föräldrarna i skolan och tillsammans med personalen göra en anmälan för att få en utredning om vilken hjälp och vilket stöd familjen bäst behöver.

5.2 Intervjuer med socialsekreterarna

Följande text beskriver svaren från intervjuerna med socialsekreterarna, och hur de och skolan samarbetar. Socialtjänsten är alltid inblandad vid en eventuell anmälan och vad som händer efteråt och därför finns även två intervjuer med socialsekreterare i undersökningen.

Den första socialsekreteraren har tidigare haft halva sin tjänst på socialkontoret, och halva tjänsten på skolan, arbetsuppgifterna var att ha kontakt med föräldrarna och barnen. Hon fungerade som samtalsstöd och var till hjälp vid andra samhällsinsatser. På skolan där hon arbetade var det ett ganska invandrartätt område där många av föräldrarna inte visste vad det svenska samhället kan erbjuda. Socialsekreteraren kunde även hjälpa till med kontakter rörande omsorgen, lärare, skolledningar eller skolsköterska om det behövdes.

Lärare och annan skolpersonal kunde gå till henne med anmälningar direkt, hon tog emot och sedan körde hon in till socialförvaltningen för registrering. Eftersom det ibland kunde vara direkt olämpligt att den intervjuade socialsekreteraren hade ärendet, eftersom hennes kontakt med föräldrarna eller barnet sen tidigare var positiv och kunde förändras av detta, och då lämnade ärendet över till en annan tjänsteman, och ibland är situationen den omvända. Varje fall bedöms för sig.

Barnen förstod som regel inte vad socialsekreteraren hade för särskild uppgift, utan hon kunde lika gärna bli kallad ”fröken” i korridorerna av barnen mellan sex och tolv år. När man försöker förklara vad en socialsekreterare är, så uppfattar en del barn det som att man bara kan få pengar av socialsekreteraren, de har svårt att förstå att man kan få annan hjälp vid problem och så. Barnen kom aldrig själva direkt till socialsekreteraren för att tala om sina problem eller bekymmer, utan vände sig oftast till skolsköterskan. Eftersom det är total sekretess mellan skolsköterska och socialsekreterare måste alla ärenden gå via föräldrarna. Om

skolsköterskan skall kunna berätta för socialsekreteraren om sina farhågor för ett visst barn så måste hon göra en anmälan eller kontakta föräldrarna. Socialsekreterarens åsikt är att det är både bra och dåligt att det finns en sådan resurs på en skola. Hon säger att hon ju inte är en kurator och att det kan vara svårt för både personal och barn att förstå att resursen som socialsekreterare inte tillhör skolan.

När socialsekreteraren får en indikation om att något är fel så är det första hon gör att fråga vad det är som gör att den som ringer är orolig, och om det är något som verkar akut. Socialsekreteraren har aldrig själv vid sin tjänst på skolan haft kontakten med barnen, så hon har sett att ett barn har behövt hennes hjälp. Men hon tycker att det är oundvikligt, när man har tjänst som socialsekreterare på skolan, att se att vissa barn utmärker sig. Det är oftast samma barn som skolsköterskan är oroad över, och som diskuterades på de elevvårdskonferenser som socialsekreteraren ofta var inbjuden till.

I intervjun med den andra socialsekreteraren, som enbart arbetat på socialkontoret, säger hon att skolan alltid har en skyldighet att göra en skrivelse till socialkontoret om det finns något barn som lärarna är oroliga för, och att de får in ganska många anmälningar från skolan för det är ju en anmälningsplikt som lärare har. Man kan anmäla anonymt som privatperson men inte som lärare. En lärare som känner oro kan däremot gå till rektorn för underskrift av anmälan, då behöver inte läraren själv stå för den. Det alltid är rektorn som ytterst bär ansvar för att eventuella anmälningar görs, även om det är lärarens skyldighet att informera.

Det kan se väldigt olika ut hur långt det har gått med ärende innan socialförvaltningen kontaktas av skolan. Det kan vara väldigt tidigt innan det ses som ett problem av socialsekreteraren, men så kan det också vara så att skolan har försökt att lösa problemet, de har ju en egen elevhälsa och kurator som först har gjort sitt arbete och det är ju inget fel med det, menar socialsekreteraren. Lärare, rektor eller elevhälsan gör anmälan från skolan, sedan är det socialsekreteraren som avgör om det finns anledning att gå vidare med ärendet.

Det första den här socialsekreteraren gör vid en anmälan är att kontakta föräldrarna och sedan göra ett hembesök. Därefter beror det på om socialsekreterarna anser att det finns skäl att starta en utredning om de gör det eller inte. Det finns något som heter förhandsbedömning, som socialsekreterare gör, och där kanske man kommer fram till att man inte ska öppna en utredning, ungefär hälften av anmälningarna öppnas för vidare utredning.

Hur allvarligt eller skadligt något är för barnet bedöms under utredningens gång. En utredning får pågå i fyra månader så det skall finnas tid att ta alla kontakter som behövs ifrån myndigheter till privata kontakter. Fyra månader är en lagstadgad tid för utredningar av det här slaget. Socialsekreteraren kan skriva remiss till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) om inte föräldrarna själva vill ta kontakten. På BUP kan de göra en utredning och där kan barnet också gå på samtal.

6 Diskussion

Det finns stora likheter mellan de intervjuade lärarnas åsikter om hur de tänker och agerar när de misstänker att ett barn far illa. Några skillnader fanns dock, en av lärarna agerade först när barnet själv kom och berättade och tog inte initiativ själv. En annan lärare reagerade på beteenden som exempelvis att barnet verkade nedstämt eller inte skötte skolan och att koncentrationen var dålig. Men de var i alla fall medvetna om vilka skyldigheter de har som lärare och att deras chef bör vara informerad.

I intervjuerna med lärarna om vem som bestämmer vad som ska göras och när det ska göras, framgick att sådana här ärenden kan lämnas till skolhälсан och skolledningen som i samråd avgör vad som ska göras. Lärarnas åsikter var ändå att man måste prata med barnet ett par tre gånger vid olika tillfällen, när man tycker att man har misstankar eller ser något alarmerande, eftersom det räcker med misstankar om att något är fel för att gå vidare eftersom det inte är skolans sak att skaffa fram bevis. Anmälan görs alltid tillsammans med rektorn eftersom chefen har ansvaret.

Genom intervjuerna har det framgått att lärarna ska vara uppmärksamma på om ett barn inte mår så bra men lärarna förväntar sig att barnet själv kommer och berättar även om det kan finnas synliga märken, eller att barnet missköter skolan eller visar håglöshet. Lärarna är medvetna om att de begår tjänstefel om de inte gör en anmälan, och de är medvetna om att det kan innebära konflikter med föräldrarna för att i förlängningen leda till en utredning av socialförvaltningen, och i värsta fall till rättegång. Om socialsekreteraren anser att en utredning ska startas finns det en lagstadgad tid för hur länge den maximalt får hålla på.

Mitt syfte med den här utredningen var att få ökad kunskap om hur lärare tänker, om vad lärare och skolan gör, och bör göra, då de misstänker att ett barn av någon anledning far illa. När ska lärarna agera och vem tar ansvar? Undersökningen visar att när lärarna får vetskap eller misstanke om att ett barn av någon anledning far illa, så är det alltid rektorn de ska diskutera det med, men att de intervjuade lärarna inte söker det stödet utan istället vänder sig till kollegor i första hand.

I litteraturdelen betonades betydelsen av att lärare är uppmärksamma och agerar omedelbart när problem uppstår, oavsett om det är kränkning på skolan, eller om det handlar om fysisk eller psykisk misshandel utanför skolan (Socialstyrelsen, 2002). Genom intervjuerna framgick att läraren tar skollag och lärares yrkesetik på allvar, de pratar med barnen och försöker lösa problemen själva, några kanske till och med går direkt till föräldrarna. En av lärarna menade att det fanns andra personer som var bättre lämpade för sådana problem, och att hon inte var rätt person. Min åsikt är att det är troligt att det finns skolkuratorer som kan tala bra med barn, men man kan ändå inte ursäkta sig med detta för att komma undan obekväma situationer. Alla lärare måste få förståelse för hur viktigt det är att reagera och hjälpa barn i hopplösa situationer så att de kan känna det meningsfullt i skolan. (Barnombudsmannen, FN:s barnkonvention, 2003)

Lärarna verkar vara väl medvetna om kommunernas direktiv för hur de ska agera när de misstänker att ett barn far illa. De är medvetna om att det finns en anmälningsplikt och att det är tjänstefel att inte följa anmälningsplikten, detta bekräftades i intervjuer med socialsekreterarna, som även påpekar att det kommer in många anmälningar, men att det är lite olika hur länge man har väntat med att agera. I vissa fall har man väntat väldigt länge och då har skolan gjort så mycket de har kunnat, som exempelvis att koppla in elevhälsa och kurator. I andra fall hade man gjort anmälan i ett tidigt skede men där socialsekreteraren inte tyckte att det fanns något problem. Självklart bör man ju ha något att gå efter om man ska göra en anmälan men man bör ju ändå inte vänta så att det hinner hända barnet något, menar den ena socialsekreteraren.

Det är viktigt att komma ihåg vilken position man har som lärare. Även om läraren är angelägen om att ha en god föräldrelation, som är synnerligen viktig för att allt arbete med barnen ska fungera tillfredställande, så måste läraren ändå våga ”stå upp” om han/hon

misstänker att ett barn far illa. Läraren måste i första hand se till barnets bästa även om det kan bli obekvämt att ta en konflikt med föräldrarna.

En av lärarna sa under intervjun att hon tyckte det var viktigt att aldrig ta någons parti om anmälan går så långt som till en rättegång. Läraren har ett samhällsuppdrag som innebär ett ansvar för barnens utbildning men även ansvar för att barnen mår bra, de ska skyddas mot kränkningar, mobbning och trakasserier. Det är lärarens ansvar att se till detta och även ingripa mot kolleger och föräldrar om barnet inte blir behandlat på rätt sätt, samt att våga anlita sakkunnig hjälp när det behövs. (Utbildningsdepartementet, 1998)

I intervjun med en av lärarna framkom det att hon tyckte sig kunna utläsa på barnet om något var fel, genom att barnet inte skötte skolan tillfredsställande eller verkade ledset eller nedstämt. Man måste reagera och en av de andra lärarna tyckte att man kunde prata med barnet och sedan uppmana det till att återkomma om situationen inte förbättrades. Läraren verkade inte vilja "lägga sig i" av rädsla för att barnet kanske ska tycka illa om föräldern. Det står också tydligt i *Lärares yrkesetik* att lärare förbinder sig att påtala och engagera sig mot sådana här utvecklingstendenser och handlingar i skola och samhälle som kan skada eleverna (Läraryrkesförbundet, 2002).

Utgångspunkten för att kunna identifiera det barn som har det svårt är oftast barnets beteende. Det är inte alltid tydligt att det är problem, det finns till exempel de så kallade osårbara eller "maskrosbarnen" vars personliga egenskaper är att de kan anpassa sig efter olika miljöer (Bunkholdt, 1995). Dessa barns familjeförhållanden kan innebära en bra relation till föräldrarna men barnen kan också utnyttja situationer genom att överföra relationen till någon som verkar bry sig mycket om dem, i det här fallet en lärare. En lärare uttryckte sig i intervjun så att ett barn kan komma till läraren och berätta att pappan har slagit barnet men läraren menade att barn ofta överdramatiserar och att man bör prata med barnet och eventuellt även med pappan, som kanske inte heller mår så bra. Detta var ytterligare ett exempel på hur lärare kan resonera om sina skyldigheter, de väljer att tala med en förälder istället för att gå den formella och korrekta vägen. Om läraren inte vill anmäla själv så kan hon först tala med skolsköterskan, som har tystnadsplikt, och sedan med rektor. Relationen till föräldrarna är viktig och därför bör man även ha ett samtal med föräldrarna.

Under intervjuerna frågade jag efter de likabehandlingsplaner som skall finnas på skolorna och fick tillgång till informationen i dem. De lokala planerna stämmer överens med de nationella riktlinjer som finns och som beskriver hur man ska visa respekt för varandra samt hur personalen ska agera om de tror att ett barn far illa och hur man gör vid en eventuell anmälan. Där finns även anvisningar för hur skolans personal ska arbeta för att förebygga diskrimineringar och kränkningar.

Socialsekreterarna berättade i intervjuerna att det kunde ta olika lång tid innan misstanke om barnmisshandel gjordes av skolpersonalen. I vissa fall blev socialtjänsten kontaktad innan de ens själva ansåg att det fanns något problem, men i andra fall kunde det vara så att skolledningen hade försökt att lösa frågan genom olika åtgärder via elevhälsa och kurator.

Skillnaden mellan de här två socialsekreterarna är att den socialsekreterare som tidigare har arbetat halva sin tjänst ute på skolor, anser att hon har en större insikt i hur det fungerar på skolorna. För övrigt arbetar socialsekreterarna på samma sätt. Man har som lärare inte något krav på sig att bevisa vad som eventuellt har hänt, utan enbart misstanke skall föranleda anmälan (*Lpo94*, 2002). Detta verkade inte vara helt klart hos de intervjuade lärarna som ansåg sig behöva bevis för att agera.

Det finns olika uppfattningar bland verksamma lärare om de här frågorna vad, när och hur man ska agera. Svaren i min undersökning har varit varierande, men lärarna är väl medvetna om sina skyldigheter. Däremot är de ganska osäkra på när de skall agera och därför behövs mer information, både om hur de ska göra och vad de ska göra. Under intervjuerna med socialsekreterarna berättade de att de ibland är ute och informerar om just hur lärarna ska gå till väga och vilka skyldigheter de har, mer sådan information hade varit bra, inte bara högstadielärare utan alla lärare borde få den möjligheten.

Källförteckning

Bunkholdt, Vigdis (1994) *Från födsel till pubertet*: Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-47561-6

Borge, Anne (2005) *Resiliens-risk och sund utveckling* Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-03837-2

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*: Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-01280-2

Ladberg, Gunilla (2000) *Skolans språk och barnets*: Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-01296-9

Lärarens handbok (2002) Lärarförbundet Solna ISBN 91-85096-830

Maltén, Arne (1998) *Kommunikation och konflikthantering : en introduktion*, Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-00808-2

Raundalen, Magne (1997) *Empati och aggression: Om det viktigaste i barnuppfostran*: Studentlitteratur, Lund ISBN 91-44-00385-4

Elektroniska källor

<http://www.skolutveckling.se> (2006)

<http://www.bra.se> (2000) (2005)

<http://www.socialstyrelsen.se> (2002) (2003)

<http://www.bris.se> (2005)

http://66.102.9.104/search?q=cache:zBQoZHh831YJ:epi.gavle.se/upload2/_Kultur%26Fritid/pdf_er/Barnens2004.pdf+socialtj%C3%A4nsten+hofors+kommun&hl=sv&ct=clnk&cd=15&gl=se (2006)

<http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=55> (2003)

<http://www.regeringen.se/sb/d/1454> (1998)

Bilaga 1

Intervjufrågorna till lärarna

1. Hur får man som regel kännedom i fall en elev inte har bra hemförhållanden? (aga, övergrepp, psykisk och fysisk misshandel)
2. **Följdfråga** Hur reagerar du om ett barn t ex kom och sa ”i lördags slog pappa mig”?
3. **Följdfråga** Det är väl en lärares skyldighet att gå vidare till rektorn?
4. Hur snart tycker du att man ska reagera vidare till t ex rektor och skolsköterska?
5. Vem bestämmer vad som ska göras och när det ska göras?
6. **Följdfråga** Om det t ex vid idrott (omklädning) visar sig att ett av barnen är fullt av blåmärken, vad gör du då?
7. Hur långt tycker du att det är rimligt att det får gå innan det anmäls till myndigheter vid misstanke om övergrepp?
8. Hur kan du/ni stötta eleven?

Bilaga 2

Intervjufrågor till socialsekreterarna

Socialsekreterare med delad tjänst skola/socialkontor

1. Du har arbetat på skola som socialsekreterare, vad hade du för arbetsuppgifter?
2. Gick lärarna och övriga skolpersonalen med anmälningar till dig direkt?
3. Hände de så mycket för barnen på en skola så att du bara ägnade dig åt jobbiga och tråkiga saker?
4. **Följdfråga:** Förstod barnen vad du var för någon person?
5. Kom barnen själva till dig för att prata bekymmer eller gick det alltid via personalen på skolan?
6. **Följdfråga:** Är det sekretess mellan dig och skolsköterskan?
7. **Följdfråga:** Hur ska hon då kunna berätta för dig om hon är bekymrad och tror att det har hänt något?
8. Är det bra att det finns en sådan resurs på skolan? Varför, varför inte?
9. Vad är det första du gör vid misstanke?
10. När du hade din tjänst på skolan, hände det då vid något tillfälle att du själv kunde se att ett barn behövde din hjälp?

Bilaga 3

Socialsekreterare med tjänst enbart på socialkontor

1. Blir ni ofta inkopplade från skolor som misstänker missförhållande i hem för barn?
2. **Följdfråga:** Kan man anmäla anonymt?
3. Hur långt har det gått innan ni kontaktas av skolan?
4. Vem är det som gör anmälan från skolan?
5. Hur starka misstankar måste skolan ha?
6. Har ni någon gång varit med om att någon skolpersonal varit inblandad i något?
7. Vad är det första ni gör när ni får en anmälan från skolan?
8. Startar det alltid en utredning?
9. Hur gör man en bedömning av vad som är skadligt eller inte skadligt för barnet?
10. **Följdfråga:** Är det ni som tar kontakt med barn och ungdomspsykiatri (BUP) om det behövs?
11. Om det är ett barn som är utsatt för något, tar utredningen lång tid?
12. Om det är något litet allvarligare som har hänt, får skolan någon stöttning av er efter anmälan?